

Realismus a naturalismus I

Realismus

- literárnímu realismu předcházela realismus v malířství (Courbet a jeho škola)
- revue *Réalisme* 1856–1857
- první velký realistický román G. Flaubert *Paní Bovaryová* 1857 (ve stejném roce *Květy zla* Ch. Baudelaira)
- bouřlivé diskuse o realistickém románu – 1860: sprostota, nemravnost, odpor k pořádku, demokratismus, pohrdání jednotou Pravda, Krása a Dobro
- realismus byl v různých zemích různě silný a významný (Francie, Anglie, Německo, Rusko, USA...)

- pečlivá dokumentace, láska k faktu, nenávisť k fantastické představivosti

Mým heslem je pravda, jedině pravda. A krása a dobro ať se z toho dostanou, jak budou umět. (Ch.-A. Sainte-Beuve)

Naturalismus

Hippolyte Taine (1828–1893)

- v kritice používal metody experimentální vědy
- víra, že literaturu je nutno převést do oblasti vědy
- pozitivismus (A. Comte) a *Úvod do experimentálního lékařství* C. Bernard
- kontrolovaná fakta, psychologie vycházející z fyziologického základu, člověk je určován prostředím – *milieu*
- obraz člověka a jeho doby

- **Émile Zola** (1840–1902)
- navazoval na H. Taina, C. Bernarda
- pozitivistická fyziologická metoda, dědičnost, prostředí (milieu) a rasa
- Ch. Darwin *O původu druhů* (dobové heslo: *Mojžíš nebo Darwin?*)

Mou velkou snahou bude, abych byl jen přírodovědcem, jen fyziologem. Místo zásad (monarchismu, katolicismu) budu mít zákony (dědičnost, vrozenost). (E. Zola)

- Zolův cyklus románů o Rougon-Macquartech (1871–1893) je genealogií hrdinů, jimž nervozita, alkohol a pohlavní výstřelky vtiskly nezničitelné dědičné znaky a zavedly rodinu do neodvratného úpadku.
- napsal několik her, úspěšné byly dramatisace jeho prozaických textů
- čtyřaktová dramatisace románu *Tereza Raquinová* (1873) – vzor pro další naturalistické hry
- patron Antoinova Théâtre Libre, publikum bylo odchované Zolou, jeho romány a publicistickou činností

Odbočka k Darwinovi (E. Rádl *Dějiny biologických teorií novověku. Díl II.*)

Zpravidla se však počet jedinců jednoho druhu mění jen málo, neboť spousty jich zhynou dřív, než dospějí. Hynou vajíčka a semena, umírají mláďata a i dospělí končí předčasně: tu nepřízní počasí, tam hladem, činností dravců, parazitů, epidemií. Tento proces, ve kterém v přírodě tolik života zaniká předčasně a přežívá jen malé procento, nazývá Darwin „bojem o život“. Boj o život však není výrazem organického pudu po životě: je třeba odmítnout domněnku, že základní vlastností života by bylo úsilí, boj. Nevěřme také, že snad zvířata vědomě nebo nevědomě „bojují“ o svůj život. Jen přírodní okolnosti už tak s sebou nesou, že jedna zvířata umírají předčasně, druhá přežívají; tyto vnější přírodní okolnosti, to je boj o život...

V otázkách náboženství byl Darwin synem své doby, liberálem. Nepopírá sice Boha, avšak Bůh je pro něj jen prázdným slovem: není ani tvůrcem, ani světovládcem, není příčinou ani cílem mravnosti, ani pánem duší, nemá místo ani v minulosti, ani v budoucnosti. Jediné, co učinil, je, že stvořil první život, a pak ho nechal, ať se vyvíjí sám od sebe.

Odbočka k pozitivismu

- Auguste Comte (1798–1857) – zakladatel pozitivismu ve filozofii a sociologii
- *Kurs pozitivní filozofie* (1830–1842)
- pozitivismus odmítá slepé přejímání tradovaných poznatků a obrací svou pozornost k žité realitě, výzkum staví na vědeckém pozorování a evidenci reálných, pozitivně (tj. skutečně) existujících faktů
- pozorování je základní výzkumnou metodou
- odloučení vědy (autonomie) od metafyziky a náboženství
- soustředil svou pozornost na přírodní, zákonitý charakter společenských jevů a vystupoval kriticky vůči voluntarismu a přeceňování úlohy „velkých osobností“ (viz Napoleon) a poukazoval na vzájemný vztah mezi politickým režimem a úrovní rozvoje civilizace

Odbočka k fotografii

- první pokusy s fotografií v letech 1825-6
- 30. léta 19. století – Louis Daguerre
- výseky života

Realismus a naturalismus v divadle a dramatu

- zobrazování současného života, všedního, průměrného:
 - a) městská periférie, venkov, bída, patologické jevy (alkoholismus, prostituce, násilí...)
 - b) nízká, prázdná, a dokonce tragická povaha moderní společnosti (Ibsen, Strindberg)
- „výseky života“ (una tranche de vie)
- prostředí (milieu) je aktivním činitelem – viz *Slečna Julie*, *Nora*
- hlavní postavou se může stát společenství lidí – viz *Tkalci* G. Hauptmanna
- zrušení odpovědnosti člověka za svou existenci, neboť člověk je determinován rasou, neznámým pudem, prostředím
- katarze je nahrazena soucitem s postavami bez vlastní vůle

Inscenační principy

- rozsáhlé scénické poznámky – zásadní vliv na výtvarné řešení scény
- pozice režiséra nabývá nového významu, který měli dříve autor a herec
- konkrétnost, detail (scénografie i herectví)
- změna struktury her
- obrazy či scény místo dějství, komorní jednoaktové hry apod.
- rozvolnění dramatickosti (až nuda)
- použití dialogu, protože monolog není přirozený
- užití lokálních dialektů
- zachycení autentického života – nové pojetí herectví (nehrát, žít na jevišti!)
- zahrnutí vnitřního psychického dění postav – práce s pauzou
- rozpad hereckých oborů

Vévoda Jiří II. Sasko-Meiningenský (1826–1914)

- nástup na trůn 1866
- třetí manželka vévodova Ellen Franzová (1839–1923), bývalá herečka
- Ludwig Chronegk (1837–1891), herec a režisér, od roku 1871 hlavní režisér
- meiningenské dvorní divadlo (Meininger Hoftheater)
- evropská turné v letech 1874–1890, 38 měst, 41 her, 2591 repríz

Zásady Meiningenských (12 bodů)

1. Ideály umění mají být v divadelních představeních prezentovány historicky přesně a co nejpodrobněji.

...

3. Jako reprodukující kulturní instituce divadlo dotváří tvůrčí práci dramatika. Tomu musí sloužit umělec a virtuozita musí být potlačena.

4. Pro práci režisérů, dramaturgů a scénografů jsou směrodatné pouze původní básnické texty. Charakter hry nesmí být rozostřen.

5. Současné divadlo je divadlem režiséra, v němž hlavní odpovědnost za inscenaci nese režisér. Spojuje literární, akustickou a výtvarnou složku do celkového uměleckého díla.

...

7. Ambiciózní divadlo není založeno na výkonu jedné hvězdy, ale na výkonu souboru. Monopoly na role je třeba odmítnout, herci by měli být univerzálně použitelní, a to i pro role navíc.
8. Premiére předchází intenzivní zkoušková fáze, která trvá tak dlouho, dokud není dosaženo věcně nejúčinnějšího výrazu hry.
9. Hromadné scény by měly být individuálně koncipovány a precizně nacvičeny stejně jako scény s jednotlivými herci. Statisté mají být rozděleni do skupin vedených zkušenými herci.
10. Ve scénografii je třeba se vyvarovat symetrie, paralelismu a centrálních perspektiv... Pro zviditelnění měnící se nálady se používá „Meiningova kontrastní technika“...

Meiningenští

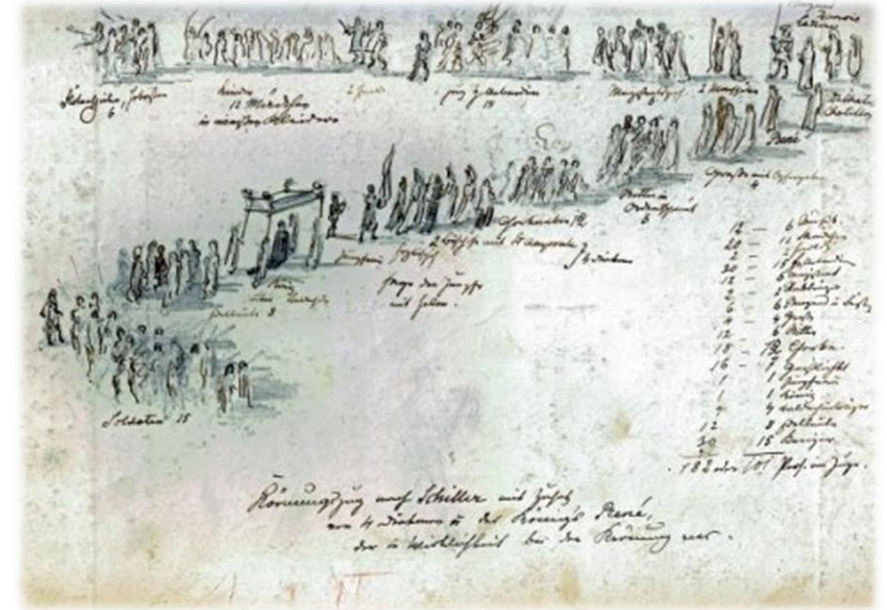
- repertoár: klasici W. Shakespeare, Molière, romantické básnické drama – F. Schiller, H. von Kleist, F. Grillparzer,, J. W. Goethe, G. E. Lessing, ale i realisté H. Ibsen, B. Bjørnson
- historický realismus, historická věrnost měla za cíl co nejlépe vystihnout dramatický text (texty nebyly kráceny, aby byla uchována jejich imanentní logika)

prospekt pro inscenaci *Hamleta*

Meiningenští

- záměrná asymetričnost
 - detailní rozpracování akcí sboru
 - ansámblové herectví – „Není malých rolí“
 - zákonitost kontrastu (sbor, tvorba charakteru)
- nákresy k inscenaci *Panna Orleánská*

Meiningenští

- sufity nahrazeny dekorací
- podlaha byla pojmána jako součást scénografie
- používání autentických materiálů (kostýmy, rekvizity a scénografie)
- nový způsob zkoušení inscenace: od začátku v kompletní výpravě a s rekvizitami, večerní zkoušky (5–6 hodin), a hlavně se zkoušelo tak dlouho, dokud nebyla inscenace připravená k uvedení (i několik měsíců)
- tvůrcem inscenace se postupně stává **režisér**

prospekt pro inscenaci *Valdštejna*

